

УДК 65.012

АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Прокопович Л.Б., Стойкова І.М.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

У статті розглядаються особливості та проблеми управління виробничими запасами на підприємствах. Досліджено існуючі підходи науковців до ролі та місця аналізу матеріальних ресурсів. Розглянуто організаційні аспекти аналізу виробничих запасів господарюючих суб'єктів. Автором визначено проблеми, що виникають в процесі управління матеріальними ресурсами та обґрунтовано перспектив їх вирішення.
Ключові слова: виробничі запаси, запаси, резерв, управління, матеріальні ресурси, ресурсний потенціал підприємства, управління.

Постановка проблеми. Для здійснення господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовуються виробничі запаси, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, які забезпечують постійність, безперервність та ритмічність діяльності господарюючого суб'єкта, а також гарантують його економічну безпеку. Організований облік виробничих запасів, має суттєве значення в управлінні виробничою діяльністю кожного підприємства та в контролі за зберіганням матеріальних цінностей. У зв'язку з аналізом стану та ефективності використання виробничих запасів є важливою функцією та необхідним інструментом діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення і практичні аспекти обліку виробничих запасів обґрунтували в своїй роботі С. В. Андрос, Ф. Ф. Бутинець, П. С. Безруких, С. Ф. Голова, В. І. Єфименко, М. В. Кужельний, Л. І. Слюсарчук, Н. М. Ткаченко та інших дослідників.

Серед зарубіжних вчених питання обліку виробничих запасів знайшли своє відображення в роботах Е. Бріттона, К. Ватерсона, І. А. Бланка, І. А. Бондарева, Г. Муса, В.І. Петрова, Р. Ханшманна, Дж. Стівенсона.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні напрацювання за даною темою, залишився ряд питань та економічних невідповідностей, стосовно визначення ролі та місця виробничих запасів в системі управління підприємством.

Метою статті є дослідження місця та ролі аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства, а також ідентифікація проблем, які виникають в процесі управління матеріальними ресурсами та обґрунтування перспектив їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне функціонування підприємств у ринкових умовах господарювання значною мірою залежить від раціонального використання ресурсів: трудових, матеріальних, які в сукупності з основними фондами становлять виробничі ресурси. Матеріальні ресурси є засобами виробництва, які включають засоби праці і предмети праці. Поняття виробничих запасів слід відрізняти від поняття матеріальних ресурсів, яке є більш загальним, ніж матеріальні або виробничі запаси (рис. 1).

У теоретичному розумінні виробничі запаси є предметами праці, які одноразово використовуються у виробничому процесі, свою вартість повністю переносять на готову продукцію.

П. І. Багрій пропонує трактувати поняття «запаси виробничі» як засоби виробництва, що надійшли до споживачів і ще не використовуються у процесі виробництва, і тут же пропонує визначення поняття «запаси» як наявності матеріальних ресурсів для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення [1, с. 167].

В свою чергу, ми погоджуємося з словами Річард Д. Ірвін що виробничі запаси розглядають як матеріальні ресурси, які повністю переносять свою вартість на собівартість продукції, тобто споживаються [2].

Оптимізація виробничих запасів – один із головних факторів виходу підприємств із кризового стану. Управління виробничими запасами – це забезпечення та підтримання оптимальної кількості й видів фізичних ресурсів, необхідних для реалізації стратегічного плану організації [3].

Ефективне управління виробничими запасами дає змогу знизити тривалість

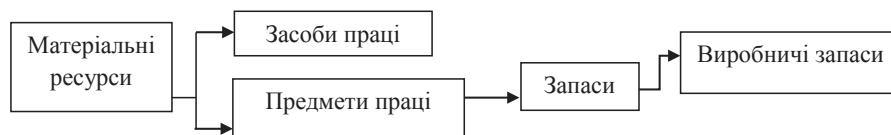

Рис. 1. Виробничі запаси у складі ресурсів

Джерело: розроблено автором

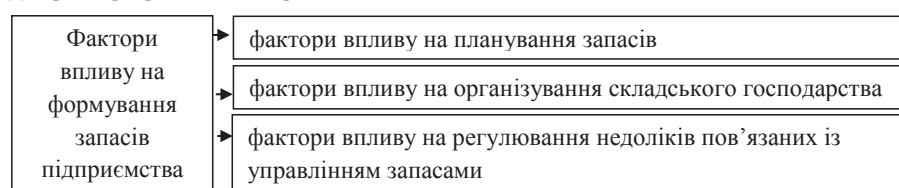

Рис. 2. Фактори впливу на формування запасів

Джерело: розроблено автором за даними [3]

виробничого й усього операційного циклу, зменшити поточні витрати на їх зберігання, вивільнити із поточного господарського обороту частину фінансових коштів, реінвестуючи їх в інші активи.

Управління запасами включає в себе процес, на який діє низка факторів, що впливають на характер і стабільність виробництва, і що характеризуються різною можливістю їх оцінки і обліку при плануванні матеріального забезпечення виробництва (рис. 2).

Основу процесу управління виробничими запасами на сучасних підприємствах становить формування їх обсягу та складу. Загальна система методичних принципів такої оптимізації формування виробничих запасів підприємства із забезпеченням вимог бухгалтерського обліку, операційного, фінансового та логістичного менеджменту; прогресивність методичного апарату нормування запасів; диференційний підхід до обрання конкретних методів оптимізації виробничих запасів з урахуванням ролі і особливостей окремих їх видів.

У теорії управління виробничими запасами розроблені дві основні системи управління:

- система управління з фіксованим інтервалом часу між замовленнями;
- система управління з фіксованою величиною запасу [4].

На думку Юрченко В.П. в діяльності підприємств можна виділити низку проблем, які пов'язані з управлінням запасами і наведені в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Проблеми в управлінні запасами підприємства

№	Зміст проблеми
1	Збереження платоспроможності підприємства, яке полягає в управлінні запасами й потоками фінансових джерел;
2	Управління запасами, в тому числі рішенням щодо їх зберігання і використання в процесі виробництва;
3	Відсутність чіткої інформації про витрати на придбання й зберігання запасів;
4	Збереження оптимального розміру запасу;
5	Виробництво, як правило, забезпечується надлишками виробничих запасів.

Джерело: побудовано [5]

Практика доводить, що процес управління виробничими запасами є доволі трудомісткою діяльністю. На багатьох підприємствах спостерігаються певні недоліки, а на деяких – і запущеність в процесі управління виробничими запасами, що веде до великих їх втрат. Все це зайвий раз підтверджує, що до цього часу залишаються не вирішеними багато важливих питань, пов'язаних з управлінням і використанням запасів.

Саме тому можна виділити наступні напрямки вдосконалення управління виробничими запасами на сільськогосподарських підприємствах:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами;

- узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;

- чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств [6].

Ефективне використання виробничих запасів характеризується такими показниками: коефіцієнт оборотності; тривалість одного обороту; рентабельність виробничих запасів; коефіцієнт авантаження оборотних коштів.

Зміну оборотності виробничих запасів виявляють через порівняння фактичних показників з плановими або з показниками за попередній період.

Ефективне використання виробничих запасів є одним з першочергових завдань підприємства в сучасних умовах і забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу, бо саме це дає змогу зекономити значні суми і збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових ресурсів [7].

Аналіз виробничих запасів підприємства відіграє надзвичайно важливу роль при оцінці ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання, оскільки слугує джерелом інформації для прийняття своєчасних, ефективних та раціональних управлінських рішень. Даний інструмент дозволяє не тільки розрахувати можливі відхилення обсягу фактично витрачених ресурсів від запланованих показників, але й встановити причини виникнення цих відхилень, тобто вплив певної сукупності факторів на суму витрат.

Проведення аналізу матеріальних ресурсів дозволяє виявити резерви зниження матеріалоемності продукції підприємства і розробити оптимальні економічно обґрунтовані управлінські рішення з подальшого розвитку виробництва.

Аналіз виробничих запасів підприємства забезпечує ефективне виконання виробничої програми за рахунок зведення до мінімуму матеріальних витрат, зменшення обсягу виробничих запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості.

Основними завданнями економічного аналізу забезпеченості й використання виробничих запасів підприємства є:

- оцінка реальності планів матеріально-технічного постачання, ступеню виконання їх, впливу на обсяг виробництва продукції, її собівартість та інші показники господарської діяльності;
- оцінка забезпечення підприємства окремими видами виробничих запасів;
- визначення характеру складських запасів, оцінка руху та структури споживання матеріальних ресурсів; моделювання взаємозв'язків між обсягами випуску продукції та матеріаломісткістю, матеріаловіддачею, іншими факторними показниками.

С.З. Мошенський та О.В. Олійник вважають, що аналіз матеріальних ресурсів суб'єкта господарювання повинен включати такі аспекти як аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами; обґрунтування оптимальної потреби в матеріальних ресурсах; оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів та оцінку впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних витрат та обсяги діяльності [8, с. 335].

Визначення оптимального рівня виробничих запасів базується на використанні моделі опти-

мального рівня запасів EOQ (Economic Ordering Quantity). Дана модель розроблена у 1915 році Фордом В. Харрісоном і отримала світове визнання. Ідея побудови моделі полягає у розподілі витрат на три однорідні групи: витрати зберігання, витрати, пов'язані з формуванням запасів, витрати, які виникають внаслідок браку виробничих запасів.

Класифікація витрат управління виробничими запасами, а також характер їх поведінки при збільшенні рівня запасів відображено в табл. 2 [5].

Таблиця 2
Класифікація витрат управління запасами

Види витрат	Характер поведінки витрат
I. Витрати зберігання запасів	
1. Витрати, пов'язані з іммобілізацією капіталу, інвестованого в запаси 2. Складські витрати 3. Витрати по страхуванню 4. Податок на майно 5. Псування, старіння та розкрадання	Зростають
II. Витрати, що пов'язані з формуванням запасів	
1. Витрати розміщення замовлень 2. Транспортні витрати	Знижуються
III. Витрати, що пов'язані з дефіцитом запасів	
1. Втрати обсягу реалізації 2. Втрати від зниження гудвілу 3. Витрати від неоптимального використання цінових дисконтів, що надаються постачальниками	Знижуються

Джерело: побудовано за [5]

Зростання рівня виробничих запасів супроводжується збільшенням витрат зберігання в прямо пропорційній залежності, так як зростає обсяг капіталу, іммобілізованого в запасах, складські витрати, витрати, пов'язані з старінням та ушкодженням виробничих запасів. На другу та третю групи витрат збільшення рівня

виробничих запасів створює протилежний вплив та веде до їх зниження за рахунок економії від масштабу діяльності, використання оптових знижок постачальників, попередження дефіциту виробничих запасів.

Сучасний підхід до управління запасами повинен бути одним із стратегічних та перспективних складових менеджменту підприємства, та орієнтуватися на сучасні інструменти та методи реалізації поставлених задач.

Сучасна система управління запасами – це система, орієнтована на досягнення стратегічних цілей підприємства й охоплює всі сторони діяльності підприємства. Запаси підприємства складають значну частку його активів та відволікають на себе значний обсяг ресурсів підприємства, а тому необхідне удосконалення системи управління запасами з метою вивільнення фінансових ресурсів.

Висновки. Автором у статті була проведена робота визначенню ролі та місця виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства, через створення механізму певного рівня оптимальної величини запасів підприємства. Раціональне управління виробничими запасами передбачає створення такого їх рівня, який би забезпечував безперебійність виробничого процесу при мінімальних витратах на їх вміст. Досліджено вплив раціональної організації формування і використання виробничих запасів на фінансовий стан підприємства. Отже, аналіз забезпечення підприємства виробничими запасами та ефективності їх використання є важливим інструментом в системі управління ресурсним потенціалом господарюючого суб'єкта, що допомагає досягати високих кінцевих результатів. В управлінні ресурсами підприємства все розпочинається з аналізу та ним завершується. Тому усім суб'єктам господарювання необхідно враховувати важливість та вплив аналізу на перебіг як внутрішньовиробничих процесів підприємства, так і підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Список літератури:

- Багрій П. І. Економічний словник / П. І. Багрій, С. І. Дорогунцов. – Гол. ред. Укр. Радянська енциклопедія Академії наук УРСР, 1973. – 621 с.
- Річард Д. Ірвін, Інк. Фінансовий облік / Річард Д. Ірвін, Інк.; [авторизований переклад з англійського видання: О. Мінін, О. Ткач]. – 1993, 1997.
- Дебет-Кредит: Український бухгалтерський портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/index.php?lang=ukr>
- Рожок В. Д. Комплексна задача оптимізації запасів продукції та термінів поставок їх споживачам // Актуальні проблеми економіки / В. Д. Рожок, Г. В. Євсєєва. – 2007. – № 1. – С. 182–185.
- Юрченко В. П. Теоретичні підходи до системи аналізу та управління виробничими запасами підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2010_2/u1002yur.pdf
- Скригун Н. М. Оптимізація виробничих запасів як один із напрямків управління витратами // Економіст [Текст] Н. М. Скригун, С. П. Цимбалюк. – 2003. – № 2. – С. 39–44.
- Чаюн І. О., Бондар І. Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства: Навчальний посібник / І. О. Чаюн, І. Ю. Бондар. – К.: Київ. нац. торг-екоп. ун-т, 2002. – 111 с.
- Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз: підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник за ред. проф. Ф. Ф. Бутенця. – 2-ге вид. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.

Прокопевич Л.Б., Стойкова И.Н.

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ ЗАПАСЫ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СТОИМОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности и проблемы управления производственными запасами на предприятиях. Исследованы существующие подходы ученых к роли и места анализа материальных ресурсов. Автором определены проблемы, возникающие в процессе управления материальными ресурсами и обоснованно перспектив их решения.

Ключевые слова: ресурсы, производственные запасы, анализ, ресурсный потенциал предприятия, управление.

Prokopivich L.B., Stoykova I.M.

National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov

PRODUCTION RESERVES IN THE COMPANY VALUE MANAGEMENT SYSTEM

Summary

The article examines the peculiarities and problems of managing industrial reserves at enterprises. The existing approaches of scientists of the role and place of the analysis on material resources are investigated. The author identifies the problems that arise in the process of material resources management and justifiably the prospects for their solution.

Keywords: resources, production reserves, analysis, resource potential of the enterprise, management.